

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ТВОРЧОСТІ

УДК 372.461

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ НА ЕТАПІ «ШКОЛА – ДОШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Барановська І.Г., Чернятинська А.С., Похила С.С.
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

В статті висвітлено питання забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «школа – дошкільний заклад». Проаналізовано сутність понять «розвиток», «творчий розвиток», «наступність творчого розвитку», розкриті механізми їх функціонування. Встановлено, що творчий розвиток дитини – безперервна взаємодія природженого і набутого. Наступність дошкільної та початкової освіти визначено як змістовний двобічний зв'язок, що передбачає, спрямованість освітньої роботи в дошкільному закладі відповідно до вимог початкової школи. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини – організація природного входження дитини в процес систематичного навчання й виховання, готовність дитини до спілкування на більш високому ступені в умовах нового освітнього середовища.

Ключові слова: творчий розвиток, наступність, дошкільний заклад, школа, дитина.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти України відбувається значне її реформування, завданням якого є гармонійний неперервний розвиток дитини в умовах соціальних інститутів. Державна політика в галузі освіти потребує всебічного вивчення проблеми забезпечення наступності та цілісності змісту та узгодженості навчально-виховної роботи на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку дитини для переходу на наступний вищий ступень.

Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного. У державних стандартах визначено, що пріоритетним у вирішенні провідних завдань дошкільної та початкової освіти є компетентнісний підхід, що дозволяє забезпечити становлення особистості дитини на всіх вікових етапах, розвиток її фізичної, пізнавальної, соціальної, естетичної сфери, розкриття творчого потенціалу, набуття ними відповідної громадської позиції, життєвої мудрості,

необхідних для втілення у майбутній життєдіяльності [2, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми наступності зробили вчені Ш. Амонашвілі, А. Батаршев, Л. Калашников, А. Киверялг, С. Шаповаленко, А. Шибанов та інші. Цією проблемою опікуються українські науковці: Л. Артемова, Л. Богуш, В. Бондар, І. Гнатенко, С. Годнік, О. Запорожець, С. Костюк, А. Кухта, В. Мадзігон, М. Машовець, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, Д. Тхоржевський, Н. Фоменко, М. Ярмаченко та інші. Вчені переконані, що розвиток дитини, а отже і творчий розвиток – складний психофізіологічний процес, який відбувається відповідно індивідуальним особливостям та законам. Кожна особистість проходить закономірні стадії розвитку по-своєму, залежно від суспільних умов життя, але за всяких умов попередня стадія готує наступну, старий стан особистості перетворюється в новий, причому ці перетворення мають незворотний характер. У переддошкільний період у більшості дітей формується мотиваційна готовність до школи, хоча дещо

і своєрідна, зазначав ІІ. Амонашвілі. «Школа приваблює 6-річну дитину серйознішими справами, діти знають, що на них там чекає складніше життя. «Хочу вчитися» – по суті означає прагнення дитини змінити спосіб Школа приваблює 6-річну дитину серйознішими справами, діти знають, що на них там чекає складніше життя. «Хочу вчитися» – по суті означає прагнення дитини змінити спосіб дошкільного життя, увійти у широкі соціальні стосунки з оточенням. Дитина, звичайно, знає, що навчання – суспільно значуща справа, тому воно для неї – сходинка дорослості. Однак прохання дитини швидше віддати їй до школи, навіть інколи сльози, що не беруть, не можна оцінювати як зрілий мотив учіння, бо дошкільника приваблює зміна своєї життєвої ситуації, результат (навчитися читати, писати тощо), а не праця, завдяки якій цього можна досягти» [1, с. 17].

Мета статті: висвітлити шляхи забезпечення наступності творчого розвитку дитини на етапі «дитячий садок – школа».

Виклад основного матеріалу. Проблема наступності освіти не нова, але залишається актуальною і сьогодні. Значний внесок у дослідження проблеми наступності зробили педагоги-класики, зокрема: Дж. Локк, Д. Дідро, Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег. Процес навчання – це цілісний шлях пізнання, постійного здобуття різноманітних знань з єдиного кореня. Кожне нове знання є результатом приєднання, своєрідного нарощування до раніше набутого в свідомості учнів фонду знань. «Усе навчання, наголошував Я. Коменський, повинно відбуватися таким чином, щоб наступне завжди засновувалося на попередньому, а попереднє закріплювалося наступним...» [9, с. 278–279]. У педагогічній спадщині Я. Коменського досить чітко вимальовується ідея панпедії, яку ми зараз називаємо неперервною чи перманентною освітою. Він представив цю теорію в роботі «Загальна порада про виправлення справ людських». Панпедія означає формування і розвиток цілісної, гармонійної людини, яка вчиться все життя, проходячи 7 шкіл: народження, маляти, дитинства, отрочтва, юності, змужніння, старості. Я. Коменський розробив чітку систему цих шкіл, їхній зміст і методику навчання в них, спираючись на принцип природовідповідності, на використання об'єктивних законів природи в навчально-виховному процесі [9, с. 35–36]. А. Дістервег наголошував: «Оскільки розумовий розвиток пов'язаний із законом поступовості, то і навчання повинно дотримуватись цього принципу...» [5, с. 159].

Широкого значення набула проблема наступності в 50-х роках ХХ ст. Її дослідженням опікувалися відомі педагоги та психологи: Б. Ананьєв, М. Ашмутаїт, О. Бушля, Е. Водовозова, ІІ. Ганелін, Е. Гугель, С. Драпкіна, Ю. Самарін, С. Тихонова, К. Ушинський. Вони розробляли проблему впровадження наступності в змісті та методах навчання, забезпечення

взаємозв'язку навчально-виховної діяльності на суміжних роках навчання. Саме ці вчені стали ініціаторами дискусій з приводу наступності у навчанні, які відбувалися на сторінках журналів «Початкова школа», «Радянська педагогіка» та ін. Завдяки їхнім дослідженням було вперше введено термін «наступність», який згодом стали широко використовувати у науково-педагогічній літературі.

За словами К. Ушинського, знання, пов'язані міцними внутрішніми зв'язками, утворюють цілісну систему. Для того, щоб в учнів відбувався цілісний розвиток особистості і створилася єдина система знань, процес навчання слід будувати поетапно. Вчитель має чітко планувати процес навчання відповідно до мети, без втрати часу на зайві повтори, без пропусків чогось істотного та дублювання пройденого, йдучи від простого до складного, від легкого до важкого. «Прив'язати до старого, яке міцно вкоренилося, все те нове, що вивчається, – це таке педагогічне правило, від якого, головним чином, залежить успіх будь-якого навчання. Цей процес встановлення зв'язків має відбуватися на засадах поступовості, послідовності й наступності та забезпечувати учням чітку і цілісну систему знань», – повчав К. Ушинський [15, с. 104]. Він стверджував, що між ланками педагогічної системи існує глибокий внутрішній зв'язок. Один із важливих моментів цих зв'язків полягає в необхідності наступності у всій системі освіти.

Як зазначають науковці, одним із загальних видів зв'язку є розвиток – це незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів;» [16, с. 555], складний психофізіологічний процес, «процес накопичення кількісних та якісних прогресивних змін, рух вперед від простого до складного, від нижчого до вищого»; «складна динамічна система кількісних і якісних змін, що відбуваються в інтелектуальній діяльності людини в результаті оволодіння нею досвідом, відповідно суспільно-історичним умовам, в яких вона живе, віковим та індивідуальним особливостям її психіки».

Творчий розвиток дитини – це безперервна взаємодія природженого (діяльності нервової та всіх інших систем організму) і набутого (досвід, виховання, умови життя), тобто це процес вдосконалення творчих здібностей дитини у процесі набуття нею досвіду творчої діяльності. Для творчого розвитку здібностей, важливим є процес усвідомлення цінності діяльності, яке відбувається через оцінку референтних осіб (мотиваційний компонент), дій та операцій (когнітивно-діяльнісний компонент), усвідомлення та застосування дітьми творчих умінь (інтерпретаційний компонент).

Отже, виходячи з вищесказаного, слід погодитися з думкою ІІ. Ганеліна, який зазначав: «...наступність – це така опора на пройдене, таке використання й подальший розвиток набутих знань, умінь, навичок, за якого в дитини створю-

ються різноманітні зв'язки, розкриваються основні ідеї курсу, взаємодіють старі й нові знання, у результаті чого в них створюється система міцних і глибоких знань» [2]. «Наступність в навчанні – це, з одного боку, продумана підготовка учнів до здобування нових знань і, з другого, – уміння вчителя під час викладення нового матеріалу опиратися на ті знання, які вже є у школярів, розвивати і вдосконалювати їх» [13, с. 19].

Цікаво, що уперше програма наступності між дитячим садком і школою була розроблена Е. Гугелем, який працюючи інспектором у будинку виховання, створює підготовчі класи для дітей 4-6 років. К. Ушинський, позитивно оцінюючи практичний досвід Е. Гугеля, підкреслював, що така організована школа поєднувала в собі дошкільні заклади і перший ступінь елементарної школи, що в подальшому стало основою створення школи-комплекту (дитячий садок – початкова школа), де серйозна увага приділялась навчанню дітей письма, рахунку, читання, вивченню природи, навколишнього світу. На думку Е. Гугеля, дидактичні основи навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку повинні забезпечити єдність і наступність навчально-виховної роботи дошкільного закладу і школи [15].

Академік О. Запорожець піддає рішучій критиці поверхове розуміння наступності як встановлення лише зовнішньої відповідності навчально-виховної роботи дитячого садка і школи, що побутує в педагогічній практиці. Вчений зауважує, що необхідно домагатися внутрішнього органічного зв'язку загального, фізичного і духовного розвитку на межі дошкільного і шкільного дитинства, «забезпечити внутрішню підготовку дитини до переходу від однієї сходинки формування особистості до іншої» [7, с. 41]. На основі аналізу навчального процесу А. Кухта підкреслював, що «наступність у навчанні виражає об'єктивну необхідність забезпечення логічних взаємозв'язків, взаємообумовленості й оптимального співвідношення між окремими сторонами, частинами, етапами навчання і всередині них; здійснення опори на попередні знання учнів і забезпечення їх подальшого розвитку та підготовки до вимог змісту і форми навчання в майбутньому; дотримання посилюваних оптимальних вимог до учнів і поступально-висхідного характеру розгортання всього навчального процесу в його організації, змісті та методах роботи з метою забезпечення високої ефективності навчання» [9, с. 17]. Досліджуючи психолого-педагогічні основи наступності, А. Киверялг в поняття «наступність у навчанні» включає три елементи: встановлення правильного співвідношення та необхідного зв'язку між частинами навчального процесу на різних етапах його вивчення; здійснення взаємозв'язку форм, методів і прийомів вивчення предмета, навчального матеріалу на різних ланках навчання; визначення вимог до знань учнів, до їхніх умінь встановлювати внутрішні і міжпредметні зв'язки [13, с. 108].

Підсумовуючи вищесказане, можна констатувати, що поняття наступності передбачає різноманітні контексти: у методологічному значенні – вивчення процесів, явищ, станів, коли категорія наступності адекватна природі їхнього послідовного розгортання; у соціальному плані – це існування і розвиток тих чи інших явищ, процесів, станів у сфері матеріального, суспільного, духовного життя; у педагогічній сфері – поступовий характер будь-якого процесу, побудову і функціонування системи народної освіти, підготовку підростаючого покоління до життя; у дидактичному розгляді – успішність навчання, самоосвіта, неперервний навчальний процес. Отже, наступність дошкільної та початкової освіти можна визначити як змістовний двобічний зв'язок, що передбачає, спрямованість освітньої роботи в дошкільному закладі відповідно до вимог початкової школи. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини – це з одного боку, використання, врахування вчителями початкової школи творчих здобутків і досягнень дітей дошкільного віку з метою організації природного входження дитини в процес систематичного навчання й виховання, готовність дитини до спілкування на більш високому ступені в умовах нового освітнього середовища, з іншого – знання програм, змісту й методик дошкільного та початкового навчання та виховання, творчих досягнень дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності. Наступність – це не що інше, як опора на пройдене, використання і подальший розвиток наявних у дітей знань, умінь і навичок, розширення і поглиблення цих знань, усвідомлення вже відомого на новому, більш високому рівні. Наступність дає можливість у комплексі вирішувати пізнавальні, виховні розвиваючі, а отже і творчі завдання.

На думку І. Дичківської, для реалізації ідей безперервності та, наступності творчого розвитку дитини важливою є реалізація цілісного підходу, [6] адже як зазначають автори підручника «Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному закладі» Г. Сухорукова, Н. Голота, наступність – це закономірність розвитку творчої особистості, якій необхідно спеціально створювати умови для подальшого удосконалення в початковій школі [14].

Оскільки поняття «творчість у дошкільному та молодшому шкільному віці» ми розглядаємо як сам процес, дієвість, активність, здатність до перетворення чужих думок та почуттів у свої власні, тому навчально-пошукова та предметно-перетворювальна діяльності дітей можуть кваліфікуватись як творчість. Важливою умовою є обов'язкове зважання на природну потребу дитини творити та фантазувати. Адже навчання, яке базується на активному практичному оволодінні матеріалом, а не на пасивному заучуванні, є значно результативнішим. Так, на думку І. Песталотці кожен пізнає лише те, що

сам спробує зробити, саме таким чином об'єкт пізнання наближується до дитини, перетворюючи загальний досвід в особистісний зміст. Тим самим творча діяльність сприяє руйнуванню стіни байдужості, породжуючи в учнів зацікавленість та позитивні емоції [11].

Забезпечення наступності творчого розвитку потребує відповідних умов, від яких залежить ефективність, продуктивність творчих виявів дитини як суб'єкта діяльності. Г. Тарасенко наголошує «на особливій значущості методологічних напрямів дошкільної й початкової освіти, в яких були враховані не лише принципи реалізації наступності (розвиток допитливості дошкільника, як основи пізнавальної активності майбутнього учня; розви-

ток різносторонніх творчих здібностей дитини, комунікативності; формування творчої уяви), а й подальший розвиток актуальних аспектів наступності у вихованні особистості у дошкільній та початковій ланках» [10, с. 7].

Висновки і пропозиції. Отже, успішність навчання дітей у школі пов'язана не тільки з наявністю у дошкільнят певного обсягу знань, а й з їх творчим розвитком. Забезпечення наступності творчого розвитку дитини – важливий фактор успішного навчання дітей у школі.

Подальшого вивчення потребують педагогічні умови забезпечення наступності навчальної діяльності, вивчення перспективності ігрових та інтерактивних форм навчальної в освітньому комплексі «школа – дошкільний заклад».

Список літератури:

1. Амонашвили Ш.А. Как живете, дети? – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол.: А.М. Богуш, Г.В. Бельська, О.Л. Богиніч та ін.; наук. кер. А.М. Богуш. – Київ, 2012. – 26 с.
3. Ганелин Ш.И. Педагогические основы преемственности учебно-воспитательной работы в IV-V классах // Советская педагогика. – 1955. – № 7. – С. 4–8.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 18(594). – С. 5–39.
5. Дистерверг А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Учпедгиз, 1956. – С. 136–203.
6. Дичківська І. Інклюзивна практика в дитсадку: організаційна модель / І. Дичківська // Дошкільне виховання. – 2014. – № 2. – С. 5–9.
7. Запорожец А.В. Педагогические и психологические проблемы всестороннего развития и подготовки к школе старших дошкольников. – Москва: Просвещение, 1968. – 172 с.
8. Коменский Я.А. Избранные сочинения / Под ред. А.А. Красновского. – Москва: Гос. уч.-пед. изд-во Министерства Просвещения РСФСР, 1955. – 652 с.
9. Кухта А.М. Шляхи забезпечення наступності в організації навчальної роботи школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: зі спец 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А.М. Кухта. – Київ, 1969. – 28 с.
10. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: навчально-методичний посібник / за ред. Г.С. Тарасенко. – Київ: Слово, 2010. – 320 с.
11. Песталоцци И.Т. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. / И.Т. Песталоцци. – Москва: Педагогика, 1982.
12. Преемственность в обучении учащихся предметам естественно-математического цикла в школе и среднем ПТУ: Метод. рекомендации / Под ред. А.А. Кыверялга, А.В. Батаршева. – Москва: Изд. АПН СССР, 1984. – 108 с.
13. Сухомлинский В.О. Забезпечення наступності в навчанні // Радянська школа. – 1958. – № 12. – С. 17–25.
14. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. – Київ: Вид. дім «Слово», 2010. – 376 с.
15. Ушинский К.Д. Проект учительской семинарии / К.Д. Ушинский // Педагогические сочинения: в 6 томах / К.Д. Ушинский; сост. О.Ф. Егоров. – Москва: Педагогика, 1988. – Т. 2. – С. 81–107.
16. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди; редкол.: В.І. Шинкарук. – Київ: Абрис, 2002.

Барановская И.Г., Чернятинская А.С., Похыла С.С.

Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРЕЕМСТВЕННОСТИ ТВОРЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕБЕНКА НА ЭТАПЕ «ШКОЛА – ДОШКОЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ»

Аннотация

В статье освещены вопросы обеспечения преемственности творческого развития ребенка на этапе «школа – дошкольное учреждение». Проанализированы сущность понятий «развитие», «творческое развитие», «преемственность творческого развития», раскрыты механизмы их функционирования. Установлено, что творческое развитие ребенка – непрерывное взаимодействие врожденного и приобретенного. Преемственность дошкольного и начального образования определено как содержательная двусторонняя связь, которая предполагает, согласованность образовательной работы в дошкольном учреждении в соответствии с требованиями начальной школы. Обеспечение преемственности творческого развития ребенка – это организация природного вхождения ребенка в процесс систематического обучения и воспитания, готовность ребенка к общению на более высоком уровне в условиях новой образовательной среды. **Ключевые слова:** творческое развитие, преемственность, дошкольное учреждение, школа, ребенок.

Baranovska I.G., Chernyatinska A.S., Pokhyla S.S.

Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky

ENSURING THE CONTINUITY OF THE CREATIVE DEVELOPMENT OF A CHILD AT THE STAGE "SCHOOL – PRESCHOOL INSTITUTION"

Summary

The article deals with the issue of ensuring the continuity of the child's creative development at the stage «school – preschool institution». The essence of the concepts of «development», «creative development», «continuity of creative development» is analyzed, mechanisms of their functioning are revealed. Established that the creative development of the child – the continuous interaction of the innate and acquired. Continuity of preschool and elementary education is defined as a meaningful bilateral communication, which presupposes the orientation of educational work in a preschool institution in accordance with the requirements of the elementary school. Ensuring the continuity of the child's creative development is organization the natural occurrence of the child in the process of systematic education and upbringing, the child's readiness to communicate to a higher degree in a new educational environment.

Keywords: creative development, continuity, preschool institution, school, child.